

УДК 378.1:355.23

О. А. ПОНОМАРЕНКО,

*кандидат педагогічних наук, доцент, начальник кафедри логістики
Національної академії Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький*

В. А. ЧЕРНЯВСЬКИЙ,

*кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри логістики
Національної академії Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький*

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ ЯКОСТЕЙ У МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ ЛОГІСТИКИ

У статті обґрунтовано педагогічні умови формування професійних якостей у майбутніх офіцерів логістики в процесі навчання в академії, подано погляди учених на підходи до формування професійних якостей.

Ключові слова: професійні якості, педагогічні умови, офіцер логістики.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Аналізуючи науково-педагогічну літературу, ми дійшли висновку про те, що під терміном “професійні якості” розуміються якості, які визначають людину як особистість і дозволяють їй розв’язувати специфічні завдання діяльності [6; 7]. Зазначене визначення є розгорнутим, оскільки може бути застосованим до будь-якої професії. Специфічні види професійної діяльності, у тому числі майбутніх офіцерів логістики, вимагають детального опису якостей, необхідних для вирішення вузькопрофільних завдань. Підготовка фахівців у навчальному закладі з високим рівнем готовності до професійної діяльності не можлива без опори на певний еталон. Зазначеним еталоном і виступають “професійні якості спеціаліста”. Аналізом і обґрунтуванням зазначених якостей офіцерів-прикордонників займались багато науковців, зокрема В. О. Балашов,

який виокремив професійно значущі якості для всіх категорій офіцерів. Звужуючи це поняття до нашого дослідження, ми визначились, що перед нами стоїть завдання розкрити професійні якості офіцера логістики з наукової точки зору. Без їх з'ясування не можливо якісно організувати діяльність керівного і науково-педагогічного складу академії щодо формування цих якостей у майбутніх офіцерів логістики.

Метою статті є визначення педагогічних умов формування у майбутніх офіцерів логістики професійних якостей в процесі навчання в академії.

Виклад основного матеріалу дослідження. Під час дослідження з'ясовано, що сутність поняття “професійні якості офіцера логістики” ґрунтується на визначенні специфічних якостей, властивих тільки офіцеру підрозділів логістики. У загальному вигляді ці якості можна визначити як основні риси офіцера логістики, що характеризують його рівень підготовки та здібності успішно виконувати службові обов'язки щодо матеріального забезпечення охорони державного кордону, майстерність у застосуванні технічних засобів та авторитетність у військовому колективі, психологічну готовність до дій у складних обставинах виконання посадових обов'язків, правильність прийняття рішень, рівень загальної та військової культури тощо. Таке формулювання відповідає існуючому в психолого-педагогічній літературі визначенню категорії “якість особистості” і філософському визначенню поняття “якість” [4; 10].

Аналіз науково-педагогічної і психологічної літератури [3; 4; 9] щодо сутності категорії “професійні якості особистості”, завдань, що покладені на Державну прикордонну службу України, дали змогу сформулювати поняття “професійні якості офіцера логістики”. Під професійними якостями офіцера логістики ми вбачаємо сукупність специфічних властивостей особистості, що забезпечують висококваліфіковане виконання ним функціональних обов'язків із логістичного забезпечення, як основні риси особистості, які безпосередньо впливають на ефективність забезпечення несення служби з охорони державного кордону, здійснення основних заходів щодо свого фаху. Таке формулювання, на нашу думку, повністю відповідає змісту категорії “професійні якості особистості”, поєднує в собі властивості особистості, які забезпечують виконання офіцерами логістики службових завдань відповідно до спеціальності.

Поняття “офіцер логістики” дуже широке, а тому, говорячи про формування професійних якостей у офіцерів логістики, необхідно конкретизувати, про якого офіцера логістики йдеться. За посадами, що обіймають офі-

цери логістики, це може бути начальник відділення продовольчого забезпечення, начальник відділення речового забезпечення, начальник відділення забезпечення ПММ, командир підрозділу матеріального забезпечення, а також урешті начальник логістики органу охорони кордону.

Під час дослідження також з'ясовано, що формування професійних якостей у офіцерів логістики в процесі навчання – це спеціально організована, взаємопов'язана, взаємозумовлена і цілеспрямована навчально-виховна діяльність керівного, викладацького складу академії та курсантів, що навчаються за військово-професійним спрямуванням “офіцер логістики”, із метою формування та розвитку у них специфічних властивостей особистості.

Підготовка офіцерів логістики повинна забезпечувати успішну діяльність випускника академії на посаді начальника відповідного відділення логістики органу охорони кордону з першого дня служби. Основні якості особистості офіцера логістики знайшли своє відображення у законах України та керівних документах Адміністрації Держприкордонслужби, які є визначальними для діяльності Національної академії Державної прикордонної служби України імені Б. Хмельницького [2; 5; 8]. Однак в усіх документах професійні якості ніби “розмиті” і не дають чіткого уявлення про вимоги до випускника академії. Для забезпечення успішної діяльності академії з підготовки майбутніх офіцерів логістики необхідно уточнити структуру і зміст професійних якостей зазначених фахівців.

Спираючись на вимоги керівних документів, ми вивчили й проаналізували: вимоги до якостей офіцера логістики; структуру й зміст діяльності офіцера логістики; умови, що впливають на їхню професійну діяльність, а також урахували тенденції розвитку суспільства та пов'язані з ними зміни соціальних умов і досягнення науково-технічного прогресу.

Необхідно наголосити, що зміст цих якостей, як і їх сукупність, з часом змінюється. Це підтверджується практичною діяльністю офіцерів логістики. Отже, узагальнюючи сказане, можна зробити висновок, що професійні якості офіцера логістики постійно удосконалюються. З урахуванням цього, нами зроблено висновок про необхідність уточнення структури і змісту професійних якостей, з метою корегування навчальних планів і програм.

І. Д. Бех відзначав, що особистість людини формується не частинами, а у цілості [1]. Отже, формування зазначених якостей у майбутніх офіцерів логістики здійснюється впродовж усього періоду навчання. Формування особистості – це всеосяжний соціальний процес становлення нової людини, який відбувається під впливом об'єктивних обставин і містить навчальну і

практичну діяльність особистості, при якому вона впливає на оточуючий світ, змінює соціальне середовище і разом з тим свою особисту природу.

Результати дослідження свідчать про те, що на формування професійних якостей офіцерів логістики у процесі навчання суттєво впливають: об'єктивні умови соціального середовища; цілеспрямований педагогічний вплив з боку командного та науково-педагогічного складу академії; активна діяльність майбутніх офіцерів логістики щодо формування необхідних та усунення негативних якостей особистості.

Можна зробити висновок, що формування тієї чи іншої якості відбувається за такими основними етапами:

озброєння військовослужбовців знаннями, що відповідають змісту конкретних якостей;

формування у курсантів на базі цих знань, навичок, поглядів, переконань, звичок;

вироблення системи навичок нормативної поведінки.

Теоретичний аналіз зазначеної проблеми дозволяє зробити висновок про те, що сутність формування професійних якостей у військовослужбовців у навчанні можна розглядати як процес цілеспрямованої діяльності керівного та науково-педагогічного складу з розвитку відповідних рис особистості в ході відпрацювання програми навчання з урахуванням впливу на курсантів об'єктивних умов соціального середовища й опорою на їхню особисту активну діяльність.

Вивчення процесу формування професійних якостей майбутніх офіцерів логістики у процесі навчання вказує на те, що цей процес знаходиться в постійному розвитку і підпорядковується законам логіки. Логіка ж диктує необхідність дослідити питання формування професійних якостей з опорою на методичні положення про те, що “всі явища розвиваються на основі єдності і боротьби протилежностей” [9, с. 235].

У процесі дослідження встановлено, що існують певні суперечності до процесу формування у майбутніх офіцерів логістики професійних якостей в процесі навчання. Їх можна об'єднати у дві групи.

Перша група – зовнішні суперечності: між постійними змінами вимог до випускників і можливостями їх своєчасного урахування в навчальному процесі. Друга група – внутрішні невідповідності. Розв'язання їх тісно пов'язане із підвищенням ефективності формування професійних якостей у майбутніх офіцерів логістики у процесі навчання. Аналіз професійної діяльності офіцерів логістики дозволив виявити основні невідповідності цієї групи.

Дослідження професійної підготовки фахівців, змісту і методики навчання показало, що без урахування особливостей особистості офіцерів логістики, їхнього рівня підготовленості сам процес професійної підготовки не дасть бажаного результату. Тому необхідно, щоб навчання захопило думку, почуття і волю курсантів, викликало у них роздуми і вольові зусилля та розвивало особистість кожного з них. Урахування особливостей внутрішнього світу офіцерів логістики вимагає такого змісту і методики навчання, за яких забезпечуватиметься диференційоване створення для кожного з них належного рівня труднощів навчальних завдань, що формують для них реальні, складні, але посильні проблеми щодо виявлення найкращих рис характеру.

На нашу думку, під час формування професійних якостей майбутніх офіцерів логістики у процесі навчання необхідно враховувати і таку закономірність, як залежність результатів формування професійних якостей від особистих якостей курсантів.

Під час формування професійних якостей офіцерів логістики закономірності військово-педагогічного процесу виявляються в тісній взаємодії. Їх вивчення і педагогічно доцільне застосування дозволяє глибоко зрозуміти сутність формування професійних якостей майбутніх офіцерів логістики у процесі навчання, урахувати основні суперечності і на цій основі науково обґрунтовано будувати роботу з навчання та виховання. Вони також знаходять своє відображення у принципах, які являють собою вихідні керівні ідеї і положення, певні вимоги до змісту, організації й методики навчання з метою формування особистості відповідно до цілей виховання, специфіки призначення і діяльності офіцера логістики. Принципи формування професійних якостей офіцерів логістики мають важливе значення. Відповідно до цього ми дійшли висновку про те, що науково-педагогічний склад одночасно з викладанням знань повинен здійснювати й виховання майбутніх офіцерів логістики. Отже, в своїй практичній діяльності з формування професійних якостей у офіцерів логістики ми врахували принципові вимоги виховного навчання.

Одним із важливих напрямків формування професійних якостей у майбутніх офіцерів логістики є реалізація дидактичного принципу – навчання на високому рівні труднощів. Реалізація цього принципу сприяє підвищенню виховного ефекту навчання, що у свою чергу покращує розвиток особистості. З цією метою нами було здійснено аналіз ефективності реалізації зазначеного принципу під час викладання спеціальних дисциплін кур-

сантам, що навчаються у групах з військово-професійним спрямуванням “офіцер логістики”.

Зміст спеціальних дисциплін повинен забезпечувати створення можливості застосування засвоєних теоретичних положень на практиці. Практична спрямованість викладання спеціальних дисциплін на кафедрі повинна здійснюватись у процесі навчально-виховної діяльності.

Аналізуючи навчально-виховну діяльність академії з підготовки майбутніх офіцерів логістики, ми дійшли висновку про те, що за період навчання близько 36 % навчального часу відводиться на практичні заняття, значна частина яких (51 %) проводиться в класах, на промислових об'єктах міста, на об'єктах логістики академії. Саме на цих заняттях можна створити найбільш сприятливі умови для формування у офіцерів логістики основних професійних якостей для розв'язання таких завдань: організації ведення обліку, зберігання та витрачання (використання, експлуатації) матеріальних засобів і коштів; ведення економічної роботи в органах охорони кордону; контролю господарської діяльності; ведення договірної роботи; організації роботи підрозділів логістики в надзвичайних умовах. Анкетування досвідчених офіцерів логістики дозволило виявити чинники, які впливають на курсантів під час занять з фахових дисциплін.

Аналізуючи виявлені чинники, можна зробити висновок, що основними з них є: наближення обставин до реальних умов професійної діяльності з забезпечення охорони державного кордону; можливість самостійно приймати рішення щодо матеріального забезпечення і втілювати їх у повсякденну діяльність, а також практична діяльність щодо розв'язання нестандартних ситуацій з організації матеріального забезпечення під час занять.

Удосконалення професійно-практичної спрямованості навчання неможливе без військового стажування. Така форма занять активно застосовується в академії. Важливість цієї форми навчання для формування професійних якостей офіцерів тилу визначається тим, що вона створює ідеальні умови для здійснення практичної спрямованості навчання щодо формування професійних якостей майбутніх офіцерів логістики. Проаналізувавши рейтинг чинників, ми дійшли до висновку, що практична діяльність в органах охорони кордону під час проведення військового стажування посідає одне із головних місць у структурі педагогічної технології підготовки офіцерів логістики щодо формування практичних навичок.

Підготовка майбутніх офіцерів логістики до професійної діяльності – це процес взаємозв'язку та взаємодії, у якому відбувається обмін інфор-

мацією та досвідом під час опанування знаннями в процесі навчання. Він спрямований на досягнення певного результату, вирішення конкретного службового завдання та реалізацію навчальної мети.

Формування тієї чи іншої якості відбувається за такими основними етапами: озброєння знаннями, відповідними змісту конкретних якостей; формування на базі отриманих знань навичок, поглядів, переконань, звичок; вироблення системи навичок нормативної поведінки. Сутність формування професійних якостей у ході навчання необхідно розглядати як процес цілеспрямованої діяльності керівного та науково-педагогічного складу з розвитку необхідних рис особистості в ході відпрацювання навчальних програм з урахуванням впливу на курсантів об'єктивних умов соціального середовища й опорою на їхню особисту активну діяльність.

Висновок. Процес формування професійних якостей є досить складним і суперечливим. Визначення професійних якостей офіцера логістики, уточнення закономірностей і принципів формування професійних якостей офіцерів логістики у процесі навчання озброює керівний і науково-педагогічний склад чіткою методологічною позицією для науково обґрунтованої організації навчально-виховного процесу, що дозволяє визначити основні умови підвищення його ефективності. У подальшому перспективно було б спрямувати наукове дослідження на обґрунтування критеріїв та показників оцінки сформованості професійних якостей у майбутніх офіцерів логістики.

Список використаної літератури

1. Бех И. Д. Нравственность личности в психологическом ракурсе / И. Д. Бех // *Философская и социологическая мысль*. – 1994. – № 3. – С. 172–185.
2. Про Державну прикордонну службу України : Закон України від 3 квітня 2003 року // *Урядовий кур'єр*. – 2003. – № 83. – С. 1–6.
3. Зязюн І. А. Інтелектуально творчий розвиток особистості в умовах неперервної освіти : монографія // *Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи* / І. А. Зязюна. – К. : Видавництво “Віпол”, 2000. – 636 с.
4. Педагогическая практика и динамика формирования профессионально значимых качеств личности будущего офицера : учебное пособие. – Караганда, 1975. – 41 с.
5. Положення про військове (корабельне) господарство Прикордонних військ України : введено в дію наказом Голови Держкомкордону № 328 від 6.08.1998. – Хмельницький : Видавництво Академії ПВУ, 1998. – 256 с.
6. Пономаренко О. А. Підготовка майбутніх офіцерів тилу Державної прикордонної служби України до професійної діяльності : дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.04. / О. А. Пономаренко. – Хмельницький, 2006. – 287 с.

7. Пономаренко О. А. Особливості військово-професійної діяльності офіцерів тилу / О. А. Пономаренко // Збірник наукових праць № 31. Частина II. – Хмельницький : Видавництво Національної академії Державної прикордонної служби України імені Б. Хмельницького, 2004. – С. 23–26.

8. Роль і місце ПВУ в системі забезпечення національної безпеки України. – К. : Державний комітет у справах охорони державного кордону України, 1997. – 45 с.

9. Философский энциклопедический словарь / гл. редакция: Л. Ф. Ильичев, П. Н. Федосеев, С. М. Ковалев, В. Г. Панов. – М. : Советская энциклопедия, 1983. – 381 с.

10. Формирование знаний и умений на основе теории поэтапного усвоения умственных действий / под ред. П. Я. Гальперина и Н. Ф. Талызиной. – М. : Изд. МГУ, 1988. – 135 с.

Рецензент – кандидат педагогічних наук, доцент Морозов С. М.

Стаття надійшла до редакції 11.06.2013.

Пономаренко О. А., Чернявский В. А. Педагогические условия формирования профессиональных качеств будущих офицеров логистики

В статье обоснованы педагогические условия формирования профессиональных качеств будущих офицеров логистики в процессе обучения в академии, даны взгляды учёных на подходы к формированию профессиональных качеств.

Ключевые слова: *профессиональные качества, педагогические условия, офицер логистики.*

Ponomarenko O. A., Cherniavskiy V. A. Pedagogical conditions of professional qualities of future logistics officers

The article concerns pedagogical conditions of formation of professional qualities of future logistics officers in the process of studying at the academy; also analyses the scientific approaches to formation of professional qualities.

Keywords: *professional qualities, pedagogical conditions, logistics officer.*